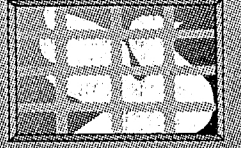

İnsan hakları için ortaklaşa güvence

İNSAN HAKLARI VE TÜRKİYE

GÜNEY DİNÇ

3

► AİHS'yi onaylayan ülkeler, doğrudan kendileriyle ilgili bir sorun olmasa da sözleşmenin 24. maddesi uyarınca bir başka devleti

komisyona şikâyet edebiliyorlar. 'Ortaklaşa güvence' adı verilen devlet başvuruları, o ülkenin iç işlerine karışmak anlamına gelmiyor.

AİHS'yi onaylayan ülkeler, doğrudan doğruya kendileriyle ilgili bir sorun olmasa da sözleşmenin 24. maddesi uyarınca bir başka devleti komisyonla şikâyet edebiliyorlar. Bu tür başvuruların yapılabilmesi için yakınmacı devletin ya da onun yurttaşlarının bir zarara uğramaları gerekmiyor. 'Ortaklaşa güvence' adı verilen devlet başvuruları, yakınılan ülkenin iç işlerine karışmak anlamına gelmiyor. Avrupa'nın ortak kamu düzenini oluşturmak amacıyla bir araya gelen Avrupa Konseyi üyeleri, sözleşmeyi onaylamakla temel hak ve özgürlüklerle ilgili uygulamalarını, birbirlerinin denetimine açmış oluyorlar. Temel amaç Avrupa hukuk birliğine yönelmek olduğuna göre, sözleşme devletlerin kendilerine de yarar sağlayan bu denetimden yakınmalarını gerektiriyor.

Bir devletin kendi uyruğuna karşı insan haklarından sapması durumunda da Avrupa Konseyi üyeleri, devlet başvurusu yoluyla önlem alınmasını isteyebiliyorlar. Örneğin Türkiye, Batı Trakya'da yaşayan Yunan uyruklu Türklerin temel hak ve özgürlüklerinin çiğnenmesi karşısında, devlet başvurusu yoluyla bu konuyu komisyon önüne getirme olanağına sahip bulunuyor. Benzer girişimler, yabancı işçi çalıştıran Almanya ve diğer Avrupa ülkelerindeki ayrımcı ve ırkçı uygulamalara karşı da gündeme getirilebilir. İnsan hakları alanında sürekli savunma durumunda kalan Türkiye, ulusal kamuoyunun en duyarlı olduğu konularda bile kapsamlı, kanıtlı dosyalar hazırlayarak devlet başvurusu yolunu çalıştırmakta isteksiz davranıyor.

Türkiye hakkında 4 başvuru

Avrupa Konseyi üyelerinin birbirlerine karşı yaptıkları toplam 18 devlet başvurusunun 4'ü, Türkiye'ye yönelik. İlk üç başvuru, 1974 Kıbrıs Çıkarması'yla bağlantılı. Komisyonun üç başvuruyu da kabul etmesine karşın, Bakanlar Komitesi siyasal ve askeri yönleri ağır basan Kıbrıs başvurularını, Türkiye yönünden oldukça anlayışlı çözümlere bağladı. Bakanlar Komitesi'nin ilk iki dosyayı kapsayan 20 Ocak 1979 günlü kararında, "...AİHK'nin saptadığı sözleşme ihlallerine son verecek önlemlerin alınması ve tarafların Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin arabuluculuğu altında toplumlararası görüşmelere başlamaları..." öngörüldü. Kıbrıs'ın komisyonda kabul edilen üçüncü başvurusu, 1983 yılından beri Bakanlar Komitesi'nin gündeminde bekletiliyor.

12 Eylül ihlalleri

12 Eylül askeri yönetimi, Türkiye'nin bir kez daha Avrupa Konseyi'nin gündemine yerleşmesi sonucunu getirdi. Ölüm cezalarının infazı, yargı kararı olmadan uzun ve denetimsiz gözaltı, işkence ve insanlık dışı uygulamalar, sıkıyönetim mahkemelerinin güven vermeyen yargılamaları, savunma hakkının kısıtlanması, siyasal partilerin sendikaların kapatılması, basın ve iletişim özgürlüğüne getirilen engeller; Danimarka, Fransa, Hollanda, Norveç ve İsveç'in Türkiye'ye yönelik devlet başvurusunun başlıca konularını oluşturdu.

Komisyon, 6 Aralık 1983 günlü duruşmada, tarafları

► Bir devletin kendi uyruğuna karşı insan haklarından sapması durumunda da üyeler, devlet başvurusu yoluyla önlem alınmasını

isteyebiliyorlar. Örneğin Türkiye, Batı Trakya'daki Türklerin sorununu, bu yolla komisyon önüne getirme olanağına sahip bulunuyor.

► Ancak insan hakları alanında sürekli savunma durumunda kalan Türkiye, ulusal kamuoyunun en duyarlı olduğu

konularda bile kapsamlı, kanıtlı dosyalar hazırlayarak devlet başvurusu yolunu çalıştırmakta isteksiz davranıyor.

Türkiye, özellikle 12 Eylül'den sonra yaşanan insan hakları ihlalleri nedeniyle çeşitli ülkeler tarafından komisyona şikâyet edildi.

dinledikten sonra, başvurunun kabul edilirliğine karar verdi. Türkiye, demokratikleşme yolunda önemli yükümlülükler üstlenerek bu başvurunun dostça çözümlemesini sağladı.

Türkiye'nin verdiği sözler

Komisyonun 7 Aralık 1985 günlü 9940-44-82 sayılı raporuyla da benimsenen Türkiye'nin imza koyduğu uzlaşma protokolüne

göre şunlar yapılmalı:

"Devlet Denetleme Kurulu, sözleşmenin 3. maddesine göre, Türkiye'nin üstlendiği yükümlülüklerin yerine getirilmesi açısından, özellikle askeri ve sivil ceza ve tutuklevleri ve polis karakol ve merkezlerini gözetim ve denetim altında tutacaktır."

"Hükümet, sözleşmenin 3. maddesinin etkin bir biçimde uygulanmasını sağlamak için tutuklama, koşul ve yöntemleri dahil, aldığı önlemler konusunda komisyona üç

rapor verecektir. Bu raporlar yalnızca bilgi verme amacına yönelik olacaktır, başka bir amaç için kullanılmayacaktır. Her rapordan sonra komisyon temsilcileri ile Türk hükümeti temsilcileri arasında üç toplantı yapılacaktır. Bu toplantılarda barışçı çözümle ilgili her konu görüşülecek ve gerekli görülmesi durumunda hapisaneler ve polis merkezleri birlikte ziyaret edilebilecektir."

"Komisyon temsilcileri ve Türk hükümeti temsilcileri

01.02.1987 tarihine kadar ortak bir rapor hazırlayacaklar ve bu rapor, Avrupa Konseyi üyelerine açık tutulacaktır."

- Sıkıyönetim, giderek kaldırılacaktır.

- Olağanüstü durum dolayısıyla sözleşmenin 15. maddesine göre getirilen kısıtlamalar, büyük ölçüde kaldırılmıştır. Hükümet, bu konuda meydana gelecek değişikliklerden komisyona bilgi verecektir.

- Hükümet, anayasa çer-

çevesinde af kararı ve benzerleri konusunda Meclis'e gerekli tasarıları sunacaktır."

Türkiye, demokratikleşme ve insan hakları alanında 1985 yılında Avrupa Konseyi organlarına verdiği ve çok kapsamlı yükümlülükler içeren taahhüdünü, bugüne kadar tümüyle yerine getirebilmiş değildir. Başta 1982 Anayasası olmak üzere, 12 Eylül cuntasının tortuları, günümüzde de etkinliğini sürdürmektedir.

AİHK'nin geleneğine göre, daha önce dostça çözüme bağlanmış uyuşmazlıklara benzeyen yakınmaların aynı devlete karşı ileride de yinelenmesi durumunda, yargıçlar daha katı tutumlar izleyebiliyorlar. İnsan haklarının sürekli çiğnenmesini önlemeyi amaçlayan bu yaklaşımı doğal karşılamak gerektiriyor.

Yarın: Özal'ın bireysel başvuru oyunu